

Jukka Rislakki & Eila Lahti-Argutina, Meillä ei kotia täällä. Suomalaisen loikkareiden joukkotuhon Uralilla 1938. Otava, Helsinki 1997, 336 s.

Neuvostoliiton arkistojen avautuminen on tuonut mahdollisuuden selvittää tarkemmin monia maan historiaan liittyneitä vaikeita kysymyksiä. Yksi niistä on siellä harjoitettu kansallisuuspolitiikka, varsinkin kysymys vähemmistöjen tuhoutumisesta vainojen, pakkotyön ja maatalouden kollektivoinnista aiheutuneiden toimenpiteiden seurauksena. Näin on myös ollut vähitellen mahdollista selvittää tarkemmin, mitä oikein tapahtui Neuvostoliitossa asuneille suomalaisille.

Kirjan tekijät ovat petroskoinen toimittaja Eila Lahti-Argutina ja Helsingin Sanomien tunnettu toimittaja ja aktiivinen ”tutkiva journalisti” Jukka Rislakki. He ovat yhdessä koonneet aineiston tähän teok-

seen pääasiassa siten, että Rislakki on koonnut Suomesta Eteläisen Keskuspoliisin ja Ulkoasiainministeriön aineistoa ja Eila Lahti-Argutina Venäjältä, varsinkin Uralin seuduilta, Tseljabinskin ja Sverdlovskin alueelta.

Kuten kirjoittajat esipuheessaan sanovat, heidän kyntämänsä tutkimussarka oli lähes tekemättä, joitakin poikkeuksia lukuunottamatta, kuten allekirjoittaneen vuonna 1988 julkaisema Loikkarit -niminen tutkimus. Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen onkin historian tutkijoille monella taholla avautunut todellisia aarteita, tässä tapauksessa tosin melko kamottavia aarteita — ihmisten kuolemantuomioista kertovia pöytäkirjoja ja henkilökortistojä. Rislakin ja Lahti-Argutinan tutkimuksen arkistomateriaali on vakuuttava ja sitä he käyttävät hyväksi paljastamalla ne päätökset, joita suomalaisten loikkareiden yhteydessä käytettiin ja myös ne toimintatavat, joita heidän muodostamansa ns. uhkan torjumisessa käytettiin.

Teoksessa käsitellään suomalaisia loikkareita, pääasiassa taloudellisten syiden vuoksi 1930-luvun alun talouslamman vuosina Neuvostoliittoon salatein siirtyneiden miesten, naisten ja lasten vaiheita. Kuinka paljon suomalaisia Neuvostoliittoon meni salaa, jää vieläkin avoimeksi, mutta ilmeisesti kysymys on vähintään 15000 henkilöstä. Lisäksi loikkarien kohtalot nivoutuivat osittain yhteen Pohjois-Amerikasta tulleiden noin 6000 Neu-

vostoliiton amerikansuomalaisen ihailijan vaiheisiin. Heistä ehkä puolet onnistui poistumaan Neuvostoliitosta, mutta monet kokivat saman kohtalon kuin tuhannet suomalaisloikkarit. Tuhoutuneiden loikkareiden määrä ei tämänkään teoksen lukemisen jälkeen ole selvillä, eikä se todennäköisesti koskaan täysin selviä. Muutenkin suomalaisten Stalinin uhrin määrä on vielä lopullista tarkennusta vailla. Jos lukija tulkitsee oikein, kirjan tekijät päätyvät siihen, että noin puolet suomalaisloikkareista tuhoutui. Tosin erästä NKVD:n lähdeä siteeraten päädytään vuoden 1937 syksystä syksyyn 1938 yli 11000 suomalaisen uhuriin. Kirjan otsikossa mainitaan suomalaisten loikkareiden joukkotuhon Uralilla vuonna 1938. Kysymys on Tseljabinskin alueen (erit. Kamenskin) suomalaisten vangitsemisesta, pois siirtämisestä ja osan teoittamisesta. Teoksesta ei tosin selviä, miten ko. tutkimusidea on alkuaan syntynyt — miksi Eila Lahti-Argutina halusi tutkittavaksi juuri Uralin suomalaisia? Oliko taustalla hänen isänsä kohtalo? Mistä Rislakki päätyi Kamenskin lapsiin? Olikohan kimmokkeena se sama henkilökortisto, jota tarjottiin allekirjoittaneelle ja edelleen Suomen valtionarkistolle ”käypään” dollarihintaan per henkilö joitakin vuosia sitten. Jos näin oli, kaduttaa hieman ettei laitoksellemme ollut varoja ostaa aineistoa, muistaakseni noin 500 henkilön kortteja. Valtionarkistolla ei myöskään ollut tarvittavia tu-

hatlappusia käytettävissään.

Suomalaiset oli siirretty rakentamaan Tseljabinskin ja Sverdlovskin alueelle vauhdilla kasvavia teollisuuslaitoksia ja parakkikyliä. Joului-tammikuun aikana täältä katosi/likviidoitiin/telotettiin/poissiirrettiin satoja suomalaisia. NKVD:n tilastossa mainitaan 772 likviidattua suomalaista Uralilla. Tapahtumien taustalla oli pääasiassa Stalinin ja salaisen poliisin tavoite kitkeä pois maassa olevien ulkomaalaisten aiheuttama uhka.

Tähän Uralin operaatioon siis kirja huipentuu. Rislakin ja Lahti-Argutinan teoksessa ei kuitenkaan keskitytä pelkäämään Uralin alueen tapahtumiin. Siinä käsitellään laajemminkin loikkareiden kohtaloita ja vaiheita heidän todella kivikkosessa maallisessa vaelluksessaan Neuvostoliiton ihanne-maassa. Kaikki eivät ihanteita kestäneet, vaan yrittivät paeta, reilut pari tuhatta onnistuikin siinä. Ne, jotka eivät lähteneet pois pyrkimään saivat kokea Stalinin ajan vainot omaan suomalaisryhmäänsä suuntautuneena. Mitenkään uutta ei ole tietoa, että miehet joutuivat kaikkein useimmin ulkomaalaisepäluulon uhreiksi, mutta myös sadat naiset saivat saman kohtalon. Lapsista sen sijaan haluttiin kasvattaa "uusien neuvostoihmisiä" — sikäli kuin he selvisivät vaikeista terveydel-lisistä ja ravinto-oloista.

Kirja on laadittu kärsimys-näkökulmasta: siinä keskity-tään tuomaan esille ne vaikeudet, joihin suomalaiset joutuivat. Kirjan havainnollinen ku-

vamateriaali lisää autenttisuuden tuntua. Suurin osa kuvista on ennen julkaisemattomia. Sivumainintoina kirjassa esiintyvät myös eräät muut ulkomaalaiset kuten puolalaiset. Tämä kirja vahvistaa käsitystä, että suomalaiset saivat ryhmänsä kokoon nähden osakseen huomattavan voimakkaan terrorin. On mahdollista, että suomalaisten tuhoutuneiden määrä oli kansallisuuksittain suhdelukui-na laskien suurimpia, jollei suurin, koko Neuvostoliitossa. Suomessa esiintyneet 1930-luvun ja myöhempien vuosikymmenten aikalaistiedot suomalaisuhreista rajan takana eivät olleet liioittelua, vaan pikem-minkin liian lieviä kuvaamaan sitä tilannetta, johon loikkaarit joutuivat.

Uusinta ja vähiten tunnetuinta teoksessa lienee tarkka henkilötason tieto nimeltä mainituista loikkareista, jotka päätyivät lopulta Uralille. Toinen selvä uutuuksena on huomion kiinnittäminen loikkareiden lasten kohtaloihin. Loikkareissahan oli satoja perheitä, joissa mukana runsaasti aivan pieniäkin lapsia. Tutkimusaineistossa on hyödynnetty vielä elossa olevia, nyt jo eläkeikäisiä loikka-reiden lapsia ja heidän muistitietojaan. Lukija ei kuitenkaan pysty aina seuraamaan, onko kysymys todella mainituista Uralille päätyneistä loikkareista ja heidän Neuvostoliittoon tulonsa alkuvaiheista, etenemi-sestään kohti matkansa pääte-pistettä, vai onko kysymys laajemmin suomalaisista loikka-reista. Tosin nimien mainitseminen ja heistä kertovien läh-

teiden siteeraaminen auttaa hieman tarkentamaan tätä eräänlaista pienoiselämäkertametodin noudattamista. Runsaan 300 sivun kirjassa on nimeltä mainiten käsitelty ehkä seitsemänsadan henkilön vaiheita; joihinkin henkilöihin palataan useassa yhteydessä. Lisäksi siinä on nimiluettelo, eräänlainen matrikkelin alku, sisältäen runsaat 1700 henkilöä. Tästä nimiröyöpystä on seurausena tekstin pilkkoutuminen ja vaikeus seurata tapahtumaketjua. Ehkä kirjan rakenteen kannalta olisi ollut parempi keskittyä tekstissä harvempiin henkilöihin ja ottaa heidät tarkempaan käsittelyyn.

Lähteiden merkintä ja käyttö ei välttämättä ole aina moitteetonta. Tekijät käyttävät esimerkiksi paljon vuosikymmeniä sitten julkaistuja muistelmia ja aikanaan enemmän tai vähemmän sensaatiomaisina pidettyjä paljastuksia Neuvostoliiton oloista. Näiden kohdalla olisi ollut syytä käyttää varovaisempia sanamuotoja. Entä miten luotettavina on pidettävä haastateltujen loikkareiden, heidän lastensa tai sukulaisten muistitietoja vuosikymmenten takaa? Nyt teos on monin paikoin erilaisten tietojen kritiikittöntä referointia. Tekijöillä on myös oma sovellutus lähdeviitteiden käytöstä. He ovat kirjan loppuun koonneet sivuittain käytetyt lähteet. Kiinnostunut lukija voi sitten yrittää päätellä mihin tekstinosaan kyseinen viite tietyllä sivulla kuuluu.

Kokonaisuutena tarkastellen kirjoittajat ovat tehneet merkittävän palveluksen monille suo-

malaisille, joiden omaiset ovat olleet epä tietoisia sukulaistensa kohtaloista. Samalla tällainen tarkentuva tieto auttaa selventämään käsitystä yleensä ulkomaalaisiin kohdistuneista vainoista Neuvostoliitossa. Todennäköisesti tälläkin hetkellä on monia tutkimuksia käynnissä, joissa jatketaan Stalinin ajan kansallisuuspolitiikan selvittelyä ja sen liittymistä surullisenkuuluiseen 1930-luvun jälkipuoliskon terroriin. Monet Stalinin ajasta kiinnostuneet tutkijat länsimaissa olisivat varmaan kiinnostuneita lukemaan käännöksenä ja tiivistetyssä muodossa tämän teoksen ne osat, joissa käsitellään Uralin suomalaisten kohtalon ratkaisuaikoja.

Auvo Kostiainen

Elsie C. Franzén: Invandring och arbetslöshet. Lund: Studentlitteratur, 1997. 141 s.

Temat för denna bok är arbetslöshet bland invandrare i Sverige. Docent Elsie Franzén har en omfattande erfarenhet av flyktingars utbildnings- och arbetsfrågor och önskar i denna bok beskriva de allmängiltiga processer som bestämmer invandrades och flyktingars position på den svenska arbetsmarknaden. Boken är skriven på ett lättförståeligt språk och både forskare och personer som jobbar praktiskt med dessa frågor finner något intressant i boken. Boken kan därför läsas av alla som har ett intresse för invandrades sysselsättning och arbetslöshet.

Franzén har följt en grupp på 42 flyktingar under tre års tid och vid olika tillfällen intervjuat dessa flyktingar samt de myndighetspersoner som jobbat med dem. Detta tidsperspektiv ger en viktig helhetsbild av de processer som bestämmer invandrades sysselsättning, utbildning och arbetslöshet. Trots att undersökningen studerar flyktingar så görs i boken ingen större skillnad på invandrare och flyktingar. Författaren anser att de processer som studeras oftast är allmängiltiga för alla invandrare eftersom svenska myndigheter inte i praktiken skiljer mellan flyktingar och arbetskraftsinvandrare. Detta har hon antagligen till stor del rätt i, men frågan är om man inte här ändå förbiser att ta i beaktande det specifika hos just flyktingar.

Inledningsvis behandlas grundligt tre olika teoretiska perspektiv som varit centrala för författaren, dessutom pre-

senteras tidigare studier och litteratur inom området. Tonvikten är här på tidigare svenska undersökningar, men ett flertal utländska undersökningar presenteras också. I den senare hälften av boken får läsaren stifta bekantskap med de egentliga forskningsresultaten. Citat från intervjuerna ger här en levande bild av de olika problem som flyktingar upplever i sina kontakter med svenska myndigheter. Missförstånd och ineffektivitet verkar var mera en regel än ett undantag. Flyktingars egna resurser och kunskaper har inte kunnat tillvaratas i det officiella flyktingmottagande och detta har inverkat negativt på flyktingarnas möjlighet att få ett arbete. I den korta sammanfattande diskussionen som avslutar boken kopplas forskningsresultaten ihop med de tidigare presenterade teorierna.

Tyvärr lider dock denna bok av endel strukturella problem. Texten kunde utgöra en mera disciplinerad helhet och man saknar tidvis en klar frågeställning för undersökningen. Den sammanfattande diskussionen verkar inte heller riktigt knyta ihop alla lösa trådar i denna bok. Endel diskussioner verkar vara något överflödiga (t.ex. diskussionen om ordet *genesis* etymologi på sida 16-17) medan man saknar en djupare analys och diskussion kring endel av forskningsresultaten.

Trots dessa mindre problem är boken intressant och presenterar många viktiga insikter. Boken påvisar klart att den höga arbetslösheten bland flyk-

tingar inte kan förklaras med bristande kunskaper och färdigheter hos flyktingar, utan arbetslösheten har också ett samband med invandrarlandets sätt att bemöta invandrare. En sak som väcker ens uppmärksamhet är hur Franzén påvisar hur man gång på gång i forskning och utredningar påvisat existensen av liknande problem, utan att detta haft någon påverkan på vare sig politik eller praxis. Problemet inom detta område är tydligen inte en brist på forskningsresultat, utan snarare är problemet att forskare inte kunnat göra sig hörda bland beslutsfattare och myndigheter. Denna bok är därför ett viktigt bidrag till diskussionen om invandrades arbetslöshet.

Östen Wahlbeck

Näkökulmia monikulttuuriseen Suomeen, toim. Pirkko Pitkänen. Edita. Helsinki 1997. 121 s.

Pirkko Pitkäsen toimittama kirja "Näkökulmia monikulttuuriseen Suomeen" perustuu Joensuu yliopistossa järjestettyyn luentosarjaan. Kirjan tarkoituksena on lisätä kulttuurien välistä ymmärtämystä Suomessa. Toimeen ryhdytäänkin reippaasti, sillä kirjan otsikko on varsin rohkea. Nähdäkseni perinteiset siirtolaismaat Yhdysvallat ja Kanada sekä Euroopasta vanha koloniamahdi Iso-Britannia voitaisiin lähinnä luokitella monikulttuuriyhteiskunniksi. Suomen kohdalla ei kannattaisi lähteä vetämään näin kunnianhimoisia linjoja tässä kehityksen vaiheessa. Toki Suomessa on jo lukuisia kulttuureja edustavia ihmisiä. Kuvaavampi otsake olisi ollut "Näkökulmia monikulttuurisuuteen Suomessa".

Artikkelit sisältävät pääosiltaan kattavasti tietoa maahanmuuttajien sopeutumisesta, suomalaisten sopeutumisesta maahanmuuttajiin, vieraita kulttuureja edustavien ihmisten tavoista ja erilaisista suomalaisille täsmentymättömistä käsitteistä. Kirja painottaa kulttuurista aspektia nimensä mukaisesti. Aikaisemmin onkin jo ilmestynyt aihepiirin syrjintää ja juridisia puolia käsittelevät teokset.

Vastikään väitellyt psykologi *Kaija Matinheikki-Kokko* antaa satikutia maahanmuuttoviranomaisille: "Suomessa viranomaiset ovat edistäneet monikulttuurisuutta pikemminkin ideologisin kuin organisatorisin keinoin." Hänen mukaansa vastaanottovaiheeseen keskittynyt politiikka johtaa maahan-

muuttajien psyykkiseen oireiluun. *Matinheikki-Kokon* erityisenä ansiona voidaan pitää konkreettisten käytäntömallien esittämistä maahanmuuttajien integraation, ennen kaikkea työllisyyden, kehittämiseksi. *Matinheikki-Kokko* vertailee mielenkiintoisesti Suomen ja Ruotsin tilannetta. Hänen mukaansa Ruotsi pyrkii pitämään korrektit suhteet EU:hun ja maksimoimaan maahanmuuttajista saatavan hyödyn. Suomi yrittää saada EU:sta maksimaalisen hyödyn ja minimoida maahanmuuton haitat. Suomi pyrkii säilyttämään valtiollisen itsenäisyytensä ja taloudellisen uskottavuutensa keinolla millä hyvänsä. Valtion etu menee yksilön edun edelle.

Jos edellisessä artikkelissa liikuttiin karkeasti ottaen institutionaalisella tasolla, niin *Hilje Puusaari* puu varsin perusteellisesti maahanmuuttajan tunteja integroitumisen tai segregaatoin eri vaiheissa. Maahanmuuttajan ei kannata haikailla vanhan perään, vaan ajatella: "elämä on tässä ja nyt". Jokaisen suomalaisen tulisi lukea tämä artikkeli.

Liisa Tiittula antaa vinkejä siitä, miten eri kulttuurista tulevan kanssa tulisi käyttäytyä. Maahanmuuttajien kanssa työskentelevien tai työskentelemään aloittavien kannattaa ottaa vaarin kirjoituksesta, jossa opetetaan eri kulttuurien tapoja elehtiä ja viestiä. Täytyy muistaa, että siirryttäessä kielestä toiseen samalla vaihdetaan kulttuuripiiriä.

Ulkomaalaisten mainitsemukaisesti kirja antaa ajattele

nen kuulostaa suomalaisen nurkkapatriootin korvissa uhkaavalta, kuten *Pertti Anttonen* artikkelissaan osuvasti kertoo. Me vierastamme kaikkea uutta ja modernia, jotka tallaavat oman kulttuurimme. Me kehitämme jatkuvasti ulkoisia uhkia, joita sitten sankarillisesti onnistumme torjumaan. Anttonen mukaan suomalaisten puolustustahto perustuu taisteluun olemassaolostamme. Anttonen esittää jopa jonkinkaltaisen luolamiesteorian ulkomaalaisiin kohdistuneen väkivallan selittämiseksi: miehet pitävät naisiaan reproduktiivisena resurssina, eräänlaisena omaisuutena, jota ulkomaalaiset yrittävät haalia itselleen.

Pirkko Pitkänen pelaa aiheellisesti käsitteillä, joille annetaan usein melko kyseenalaistamaton merkityssisältö. Suvaitsemattomuuden ja rasismien käsitteet vaativatkin perinpohjaisempaa eettistä tarkastelua. Mille ne pohjaavat ja millä perusteilla niille on annettu merkityssisältö; mikä on oikein ja väärin? Suvaitsevuus on erilaisen arvostamista, ei pelkääntään sietämistä. Singularisti omaa yhden oikean arvomaailman. Relativisti puolestaan hyväksyisi myös suvaitsemattomat näkökannat, missä päädytään eettiseen umpikujaan. Koska universaalinen tasa-arvon periaatteen mukaan kaikki ihmiset ovat yhtä arvokkaita, meidänkin yhteiskuntamme käyttää pluralistista ajattelutapaa. Vastavuoroisuudella ymmärretään sitä, että kohtelee muita niin kuin haluaa itseään kohdeltavan. Rasismia Pitkä-

nen kuvaa resurssien jakamiseen liittyvän eriarvoisuuden pohjalta. Aritmeettisen (ja samalla länsimaita kuvaavan) tasa-arvon mukaan resurssit jaetaan tasan jokaiselle. Samanarvoisuuden saavuttamiseksi resursseja tulisi suunnata heikommassa asemassa oleville. Mitenkähän se toteutettiin?

Parin viime vuoden puhutuimpiin aiheisiin kuuluu rasismi. Perinteisen rasismi-käsitteen lisäksi olemme saaneet kuulla ikä- ja sukupuolirasismista. Jos tälle linjalle lähdetään, uudeksi käsitteeksi voitaisiin liittää maaseudun ja kylän autoitumista edistävä kylärasismi. Rasismista puhutaan nykyään paljon mediassa. Lopujen lopuksi asiassa on jotakin hyvääkin; termi tulee ainakin tutuksi, eikä se enää ole tabu.

Rasismille voidaan antaa kaiken kaikkiaan parikymmentä määritelmää, jotka kaikki ovat oikeita. Rasismien periaatteen mukaan ihmiset ovat eriarvoisia syntyperästä riippuen. Rotu-käsitteelle on annettu historiassa jos jonkinlaisia mystisiä merkityksiä. Ihmiset on erotettu toisistaan mm. ulkoisen habituksen erojen perusteella. Robert Miles'in mukaan rotuja käytetään välikappaleena yhteiskunnallisten suhteiden muovaamisessa. *Ari Antikainen* antaa esimerkkejä suomalaisten romaneihin, saamelaisiin ja somaleihin kohdistamista rasistisiksi luokiteltavista toimenpiteistä. Antikainen on oikeastaan koulutussosiologi, mutta on sattuneesta syystä ko-

tipaikkakunnallaan Joensuussa ottanut kantaa rasismiin. Antikainen kertoo kuitenkin, ettei omaa riittävästi asiantuntemusta, jotta kykenisi esittämään rasismien vastaisen ohjelman. Artikkelissa ei mainittu, että Ihmisoikeusliitossa on laadittu jo vuoden 1997 alussa selvitys etnisen syrjinnän seurantajärjestelmästä.

Riitta Wahlström kirjoittaa suvaitsevuuden käsitteestä. Artikkelin antoisin osuus liittyy siihen, miten kontaktien ja tiedon aktivoiminnin avulla ihmiset oppivat vähemmistöihin kuuluvien ihmisten ainutkertaisen samankaltaisuuden. Suvaitsevuuden perusteellinen indoktrinaatio edellyttäisi puolestaan "maailmankuvan ja arvomaailman uudelleenahmottamista" – pehmeitä arvoja, mikä nykymaailman aikaan tuntuu perin mahdottomalta.

Wahlströmin virke (s. 97) "Kulttuurimme Suomessa on maailman köyhimpiä ... siksi, että meillä on niin vähän vähemmistökulttuureja ja etnisiä ryhmiä" kummastuttaa ja suorastaan raivostuttaa. Toteamus, etten sanoisi töksäytys, on suomalaisten kulttuurihenkilöiden ja kulttuurisaavutustemme ja ennen kaikkea suomalaisuuden käsittämätöntä vähättelyä. Ei Suomesta tule suvaitsevampaa negaation varassa tapahtuvan argumentoinnin kautta. Suomi on edelleen kulttuurisesti rikas, vaikka monet valloittajavallat ovat perintöämme tarmokkaasti yrittäneetkin turmella. Suomessa asuu yli 150:stä eri maasta olevia henkilöitä ja maassamme puhutaan sataa eri

kieltä, joten kyllä kulttuureita ja etnisiä ryhmiä on ainakin kohtuullinen määrä.

Suvaitsevuus- ja suvaitsevaisuus-sanat putkahtelevat esiin sekaisin artikkelin otsikossa, alaotsikoissa ja tekstissä. Samaten sanat suvaitseva ja suvaitsevainen esiintyvät attribuuttina yhtäläisessä kontekstissa. Tällaista epäjohdonmukaista esitystapaa ovat harrastaneet Suomessa monet muutkin, ei pelkästään Wahlström. Kielitoimiston mukaan kaikki neljä termiä ovat oikein, joskin tyylikkyuden vuoksi niitä tulisi käyttää johdonmukaisesti pareina suvaitsevuus/suvaitseva ja vastaavasti suvaitsevaisuus/suvaitsevainen.

Monikulttuurisuutta käsittelevä kirja ei olisi täydellinen, elleivät vähemmistökulttuurien edustajat esittäisi näkökulmiaan. Romanikielen opettaja *Helena Hagert* kertoo erittäin mielenkiintoisesti romanikulttuurin eri vivahteista lähtien historiasta, edeten oikeuskäsitteisiin ja perheen asemaan. Hagert ei toivoisi käytettävän sanaa mustalainen sen halveeraavien miellelyhtymien vuoksi, mutta toisaalta sekin hyväksytään arkisessa kielenkäytössä, jos puhutaan kunnioittavassa sävyssä.

Romanien keskuudesta on noussut koko kansan suosikeiksi lukuisia merkittäviä viihdetaiteilijoita, jotka ovat omiaan vähentämään romanien ja valtaväestön välistä kuilua. Vaikuttaisi siltä, että sekä ulkoisen paineen että tapakulttuurin vuoksi romanit tavalla tai toisella, osittain tahtomat-

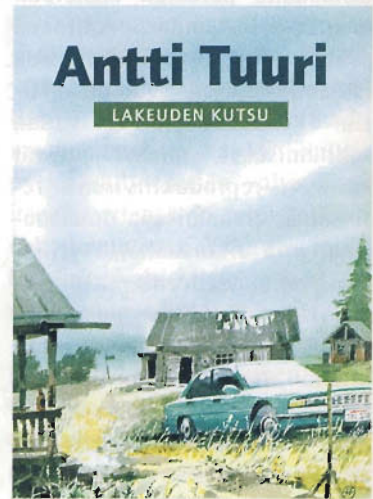
taankin, ajautuvat pienen yhteiskunnaksi, jossa rangaistuksetkin jaetaan itse. Tämä lisää ennakkoluuloja romaneja kohtaan.

Romanit ovat asuneet vuosisatoja enemmistön keskellä ja ovat kehittäneet omat selviytymiskeinonsa, mutta somaleilla on vain noin kahdeksan vuoden kokemus Suomesta. *Abdullahi A. Yarowin* mukaan kulttuurideprivaatio saa aikaan ylitypääsemättömän juurettomuuden tunteen. Koska somalien kulttuuri välittyy suullisesti, heidän ongelmansa tiivistyvät runoja, sananlaskuja ja lauluja esittävien kulttuurivaikuttajien puutteeseen. Kulttuuria on vaikea rakentaa ja pitää yllä perinteisellä menetelmällä, jos perinteen välittäjät ovat jääneet Afrikan sarveen. Yarowin artikkeli suorastaan pursuaa pessimismiiä. Ongelmavyöhytti käydään läpi perusteellisesti, mutta tässä menetettiin oiva tilaisuus kertoa somalien tavoista ja tottumuksista, joista lienee Suomessa jos jonkinlaista käsitystä.

Kirja olisi kaivannut pientä yhteenvetoa loppuun johtopäätösten yhteen saattamiseksi. Samoin suomalaisten tietomäärän vankentamiseksi ja konkreettina vuoksi pieni tilastopakkaus eri kansallisuuksien lukumääristä ja maantieteellisestä jakaantumisesta Suomessa olisi ollut paikallaan. Perustavoitteensa mukaisesti kirja antaa ajattelemisen aihetta ja lisää valmiuksia ymmärtää erilaisia ihmisiä. Eri asia sitten on, kuinka monen ”homogeenin” käteen opus osuu, ja kuinka moni

jaksaa lukea sen kannesta kanteen. Ehkä suomalaisetkin kaipeavat mieluiten suullista ja visuaalista opastusta uusien asioiden omaksumisessa.

Timo Jaakkola

Antti Tuuri: Lakeuden kutsu. Otava, Keuruu 1997. 363 s.

Pohjanmaa oli aikoinaan Suomen ”siirtolaismaakunta”. Sieltä lähteneitä ja sinne palanneita oli enemmän kuin missään muualla Suomessa. Amerikka eli Yhdysvallat ja Kanada, siirtolaisten lähtö ja paluu kuuluvatkin ainakin 1900-luvun alkupuolta kuvaaviin Pohjanmaa-romaaneihin itsestäänselvyyksinä. Ilman niitä ei voi olla ”oikeata” Pohjanmaata.

Antti Tuuri on viime vuosina ilmestyneissä romaaneissaan kirjoittanut paljonkin

Pohjanmaalta Amerikkaan läheneistä siirtolaisista – sekä 1900-luvun alussa Amerikan kuumeen saaneista että viime vuosikymmenien ”verorikollisista”. Hänen äskettäin ilmestyneessä Pohjanmaa-sarjansa viimeisessä osassa, Lakeuden kutsussakin, pääosassa on amerikkankävijä – ”verorikollinen Hakala”, jonka lakeuksille paluusta romaani alkaa.

Kun siirtolaishistorian tutkija ryhtyy lukemaan Lakeuksien kutsua on hänellä rasitteena ”ammattitautinsa”. Hänen lukemistaan ohjaa joukko ammattikysymyksiä. Mitä verorikollisen Amerikassa ja nimenomaan Floridassa olosta kerrotaan? Kuinka ”oikea” kuva on? Ja kuinka jo pitkään Amerikassa ollut palaaja sopeutuu EU-Suomeen?

Lakeuden kutsussa Amerikka vain vilahtelee. Suvun Kanadaan jääneestä esi-isästä heitetään muutama herja. Tokaistaan nippu herjoja sankarin amerikkalaisista ja järjestään hämäristä liiketoimista. Vihjailaan hänen amerikkalaisista naisseikkailuistaan. Amerikassa on siis tehty rahaa ja siellä on roikuttu hameenhelmoissa. Sinne on viety hämärää rahaa ja sieltä on tuotu hämärää rahaa, joka täytyy pestä 1990-luvun EU-Suomessa.

Tuuri on tehnyt sankaristaan hahmon, joka ei ole suupaltti

Amerikan menneisyytensä kuvaaja. Amerikasta kiinnostuneita on ystäväpiirissä kuitenkin paljon: kysyjä riittää, mutta nämä saavat yleensä vastauksen, jossa Hakala vain sanoo hänkin tietävänsä jotakin.

Pohjanmaalla on vuosien varrella ollut paljonkin amerikkalaisia – joka kylällä vähintään muutama. Amerikanleskellä on Lakeuden Kutsussakin oma roolinsa. Lesken olemassaolo on yksi romaanin punaisista langoista, mutta Hakalan Kaisu-leski jää Tuurin kuvauksissa Pohjanmaan rikollisten liikemiesten varjoon. Vasta loppusivuilla Kaisu saa enemmän tilaa. Tuuri kaivaa esiin kondomit, ja romaani saa onnellisen lopun.

Siirtolaiskirjeet ovat alan tutkijaa kiinnostava ”ammattiasia”. Romaanista käy ilmi, että suvun esi-isän Kanadasta lähettämät kirjeet ovat kadonneet salaperäisellä tavalla. Epäillään Siirtolaisuusinstituuttia, Kustaa Vilkunaa, Eteläpohjalaista osakuntaa ja siirtolaistutkijoita yleensä. Käy kuitenkin ilmi, että suvun naiset ovat tuhonneet kirjeet. Eli tarina siirtolaiskirjeistä saa lattean lopun.

Minulle, Pohjanmaalla vävy-poikana paljon kulkeneelle, Seinäjoen ja Alahärmän välillä maantietä kuluttaneelle, romaani vilisee tuttuja paikkoja, tien mutkia, ravintoloita ja la-

keuksia. Ja Etelä-Pohjanmaata katselleelle vastaan tulee myös ainakin muutamia ihmistyyppiä, jotka mieltää erityisesti pohjalaisiksi, ei vain suomalaisiksi. Esimerkki tällaisista on vanha opettaja, joka käy loppuun asti toista maailmansotaansa. Sotaansa hän käy EU-Suomessa, joka kuumentaa tunteita koko Etelä-Pohjanmaalla.

Kirjailijan oikeuksiin kuuluu tietenkin tehdä kotimaakunnastaan ympäristö, jossa yrittäminen ja rikollisuus ovat suurin piirtein sama asia, jossa juodaan saavikaupalla keskikaljaa ja rähjätään, jossa toinen maailmansota jatkuu ja jossa EU vie viimeisetkin itenäisyyden rippeet. Pohjanmaalla käyneenä tulee toki mieleeni, että on ollut ja on olemassa toinenkin Pohjanmaa.

Lakeuden kutsu oli miellyttävä lukukokemus – siitäkin huolimatta, että en pidä Tuurin tyylistä, en hänen töksähtelevästä sanankäytöstään. Mutta juonen mestari Tuuri on, ja romaanin kuiva huumori miellyttää minua. Yhteenvetona sanoisin, että sain jo kirjan ensi sivuilla käteeni punaisen lukulangon, ja lanka pysyi pakottamatta käsissäni kirjan viimeiselle sivulle asti.

Reino Kero